

Etimada və sülhə doğru daha bir addım

Tarixdən məlumdur ki, bütün müharibələr sülhlə yekunlaşır. Əbədi müharibə, çəkişmə, qarşıdurma yoxdur. Ən qanlı müharibələr, gərgin münaqişələr belə sonda sülhə tabe olur. Bu baxımdan Ermənistanla Azərbaycan arasında 30 ilə yaxın davam edən Qarabağ müharibəsi də istisna deyil.

İkinci Qarabağ müharibəsi Azərbaycanın Zəfəri ilə başa çatdıqdan sonra rəsmi Bakı müəyyən şərtlər əsasında sülh müqaviləsinin bağlanması ilə bağlı İrəvana təkliflər vermişdi. İlk çağlarda Azərbaycanın bu addımı Ermənistan cəmiyyətində birmənalı qarşılanmamışdı. Sülh təklifləri revanşistlərin etirazına səbəb olmuşdu. Azərbaycanın şərtlərinə etiraz etmək üçün onlar küçələrə axışdılar, xalq mitinglərə çağırıldılar. Amma heç nəyə nail ola bilmədilər. Çünki həm haqsız, həm də məğlub idilər.

Artıq Azərbaycan və Ermənistan arasında etimad, sülh, barışıq meyilləri daha güclüdür. Vətəndaş cəmiyyətləri arasında yaxınlaşma məqsədilə ilk addımlar atılmaqdadır. Bu günlər Azərbaycanın bir qrup qeyri-

hökumət təşkilatı nümayəndələri Ermənistanla səfər etmişlər. Bu, iki ölkə arasında aparılan danışıqların yalnız siyasi müstəvidə deyil, həm də ictimai səviyyədə dəstəklənməsinin əyani göstəricisidir. Yaxınlaşmada, barışıqda diqqətçəkən məqamlardan biri iki ölkə arasında etimad quruculuğu proseslərindən Qərb institutlarının kənarda qalmasıdır. Bu, mühüm amildir. Çünki uzun illər kənar qüvvələr, o cümlədən Qərb bu sahədə təşəbbüsü öz əlində saxlayaraq danışıqlarda, görüşlərdə öz iradəsini və tələblərini dikte edirdi. Amma indi, göründüyü kimi, Azərbaycan və Ermənistan heç bir kənar müdaxilə, vasitəçi, köməkçi olmadan etimad quruculuğu prosesini müstəqil şəkildə həyata keçirir. Heç bir ölkənin vasitəçiliyindən istifadə etməyə ehtiyac görmürlər. Vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələri ilə başlayan ilk görüş, ilk addım və gələcəkdə nəzərdə tutulan uzunmüddətli tədbirlər prosesinin iki ölkənin birgə sülh şəraitində yaşaması zərurətindən irəli gələn amillərdən qaynaqlanır. Atılan ilk addımlar uğurlu olarsa, iki xalq arasında müəyyən yaxınlaşmalar başla-ya bilər. Buna isə ehtimal böyükdür.

Ermənistanda revanşizm meyilləri hələ tam səngiməsə də, xalq müharibələrdən, qarşıdurmalar- dan tənqə gəlib, bir daha övladlarını müharibələrdə itirmək istə-mirlər. Baxmayaraq ki, revanşistlərin önündə gedən keçmiş prezidentlər Koçaryan, Sarkisyan baş-da olmaqla "Qarabağ klanı", Rusi-yadakı erməniəsilli oliqarxiya, erməni diasporu və kilsə müəyyən dərəcədə etimad quruculuğu prosesinə, sülhə mane olmağa zəif cəhd edirlər, erməni xalqı yeni

müharibə haqqında deyil, daha çox öz gələcəyi, güzəranı haqqında fikirləşir. Çünki 30 ilə yaxın Azərbaycanla aparılan müharibə Ermənistanı dünyadan təcrid edib, iqtisadiyyatını çökdürüb, xalqı dilənçi gününə salıb.

Cəmiyyətlərin sülhə hazırlanması və vətəndaşlar arasında ünsiyyət qurulması ilə etimad mühitinin möhkəmləndirilməsi istiqamətində də yüksək səviyyədə addımlar atılır. Milli Məclisin Sədri Sahibə Qafarovanın Ermənistan parla-

mentinin sədri Alen Simonyanla görüşü iki xalq arasında etimad quruculuğu prosesinə mühüm təkanlar verir. Bu təmas isə, şübhəsiz ki, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin ABŞ-nin Prezidenti Donalt Trampın iştirakı ilə Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanla avqustun 8-də Vaşinqton görüşündə start verilmiş sülh prosesinin tərkib hissəsidir.

İrəvanda Ermənistan və Azərbaycan arasında vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin iştirakı ilə görüş

şün keçirilməsi də sülhə doğru atılan olduqca müsbət bir addımdır. Görüş çərçivəsində Ermənistan Təhlükəsizlik Şurasının katibi Armen Qriqoryan Azərbaycan və Ermənistan vətəndaş cəmiyyətləri nümayəndələri ilə görüşüb. Görüşdə avqustun 8-də Vaşinqtonda əldə olunan nəticələrin əsasında formalaşan sülh gündəliyi və xalqlar arasında qarşılıqlı etimadın möhkəmləndirilməsi tədbirlərindən danışılıb. Həmçinin Cənubi Qafqazda sabit iqtisadi əməkdaşlığın inkişafı yolları və iki ölkənin vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələri arasında birbaşa və uzunmüddətli əlaqələrin qurulması perspektivləri müzakirə edilib.

Armen Qriqoryan sülh prosesinin inkişafı üçün vətəndaş cəmiyyəti institutları arasında belə görüşlərin keçirilməsinin vacibliyini vurğulayıb. Daha sonra A.Qriqoryan iştirakçıların suallarını cavablandırıb.

Görüşdə Azərbaycanı Fərhad Məmmədov, Rusif Hüseynov, Ramil İsgəndərli, Kəmalə Məmmədova və Dilarə Əfəndiyeva, Ermənistanı isə Areq Koçinyan, Boris Navasardyan, Naira Sultanyan, Narek

Minasyan və Samvel Meliksetyan təmsil ediblər.

İstər işğal dövründə, istərsə də müharibədən sonrakı zamanlarda vətəndaş cəmiyyəti institutları arasında sülhə, etimada xidmət edən belə təmaslar, görüşlər olub. Fərq ondadır ki, əvvəlki görüşlər daha çox ya beynəlxalq təşkilatların, ya da nüfuzlu ölkələrin vasitəçiliyi ilə üçüncü dövlətin ərazisində keçirilirdi. Amma budəfəki görüş heç bir vasitəçinin iştirakı olmadan münaqişə tərəflərinin biri olan Ermənistanla keçirilib. Müşahidələr onu deməyə əsas verir ki, əgər Ermənistanın vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələri səmimi şəkildə etimad quruculuğu prosesinə maraqlı olacaqlarsa, onda keçirilən belə görüşlər gözlənilən nəticələri verəcək. Hər halda ilk addım olaraq iki ölkənin vətəndaş cəmiyyətlərinin nümayəndələri arasında bu cür görüşlərin, təmasların keçirilməsini faydalı hesab etmək olar. Çünki bu addımlar etimada və sülhə doğru atılır, sabitliyə, əmin-amanlığa xidmət edir .

Vahid MƏHƏRRƏMOV,
"Azərbaycan"